

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
д. е. н., професор Козак Ю. Г.

«_____» _____ 2021 р.

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття
освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 6.05051 Міжнародні економічні відносини
за освітньо-професійною програмою «Міжнародна економіка»

на тему: **«Удосконалення міжнародної конкурентоспроможності
Одеського регіону»**

Виконавець:
студент ЦЗВФН, гр. 4зф7
Василенко Олексій Євгенович _____
(підпис)

Науковий керівник: старший викладач
Гусенко Ольга Сергіївна _____
(підпис)

Одеса - 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ.

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку світової економіки важливою проблемою є забезпечення конкурентоспроможності країни. Якість системи міжнародної конкурентоспроможності економіки характеризує становище країни в світі, а також значною мірою впливає на її національну безпеку. Складність та різновидність форм і методів ведення зовнішньоекономічної діяльності в умовах сьогодення стало результатом побудови сучасної системи взаємозв'язків та взаємозалежності економік країн світу. У таких умовах поняття «міжнародної конкурентоспроможності економіки» асоціюється з поняттям «сталого розвитку економіки країни». Успішність зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів національного господарства формує стан міжнародної конкурентоспроможності економіки. Адаптація до нових викликів із боку світової економіки стає найважливішим завданням як для суб'єктів мікрорівня, так і для економік країн у цілому, успішність якої знаходиться саме в площині конкурентоспроможності.

З набуттям незалежності і переходом від планово-адміністративної до ринкової економічної системи особливої актуальності набула проблема формування конкурентних переваг та забезпечення міжнародної конкурентоспроможності регіонів у транзитивній економіці України. Адже за допомогою конкуренції відбувається ефективне функціонування національного господарства шляхом оптимального розподілу ресурсів і максимального задоволення попиту.

Тому актуальність кваліфікаційної роботи бакалавра не визиває сумнівів.

Мета і завдання кваліфікаційної роботи. Головною метою дослідження є міжнародна конкурентоспроможність Одеського регіону та напрями її удосконалення.

Для реалізації мети, що поставлена, потрібно вирішити наступні завдання:

- розкрити соціально-економічну сутність конкуренції і міжнародної конкурентоспроможності як економічних категорій і сформулювати узагальнити визначення «міжнародна конкурентоспроможність регіону»;
- систематизувати чинники впливу на міжнародну конкурентоспроможність регіону;
- обґрунтувати методику оцінювання міжнародної конкурентоспроможності регіону;
- надати загальну економічну характеристику Одеському регіону як суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності;
- здійснити SWOT- та PESTEL-аналіз Одеського регіону;
- провести оцінку міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону;

- побудувати матрицю конкурентного профілю та бакатокутник міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону;
- запропонувати напрями підвищення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону за рахунок удосконалення транспортно-логістичної інфраструктури;
- удосконалити міжнародну конкурентоспроможність Одеського регіону за рахунок інноваційної діяльності.

Об'єктом дослідження є міжнародна конкурентоспроможність Одеського регіону та напрями її удосконалення.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та організаційно-економічні засади щодо удосконалення міжнародної конкурентоспроможності регіонів України.

Методи дослідження. Інструментально-методичний апарат кваліфікаційної роботи бакалавра ґрунтується на системному підході до дослідження явищ і процесів сучасного стану та тенденцій щодо підвищення міжнародної конкурентоспроможності регіонів України. У процесі дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема:

- об'єднання логічного та історичного для розкриття змісту парадигм формування міжнародної конкурентоспроможності регіону та дослідження передумов, чинників впливу на міжнародну конкурентоспроможність регіонів;
- комбінований підхід із використанням багатофакторних методів дослідження для розробки концептуальних та методичних засад дослідження системи міжнародної конкурентоспроможності;
- метод порівняльного аналізу для визначення місця Одеського регіону в рейтингах міжнародної конкурентоспроможності та аналізу конкурентоспроможності зовнішньої торгівлі Одеського регіону в умовах зміни вектору його розвитку;
- індексний метод для розрахунку індексу конкурентності та збалансованості зовнішньої торгівлі Одеського регіону як здатності до пристосовування регіону до мінливого конкурентного середовища та його схильності до посилення власних конкурентних позицій;
- метод математичного моделювання для визначення факторів конкурентоспроможності та торговельного потенціалу Одеського регіону;
- об'єднання логічного методу й методу порівняльного аналізу для оцінки конкурентоспроможності Одеського регіону в контексті удосконалення його міжнародної конкурентоспроможності, визначення напрямів такого удосконалення.

Робота була здійснена при використанні програми офісного пакету MS Office -Microsoft Excel.

Інформаційна база дослідження. Для написання кваліфікаційної роботи використовувалися наукові праці українських та зарубіжних вчених-економістів, серед яких особливо доцільно виокремити Ю. Козака, І. Сіваченка, І.О. Уханову, О.А Єрмакову, І. Бегга, Б. Гардінера, Р. Камані, М. Кітінга, М. Портера, Р. Челліні, а також О. Агафоненка, Г. Антонюк, І. Дегтярьову, Л. Ковальську, Т. Праченко, О. Рибаківу, В. Шпильову та інших. Інформаційно-довідковою базою слугували статистичні дані та аналітичні матеріали офіційних органів влади України (зокрема НБУ, Державної служби статистики України, Державної служби статистики в Одеській області, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, Міністерства інфраструктури України), монографічні дослідження українських і зарубіжних економістів, матеріали наукових конференцій та ін.

Публікації та апробація результатів дослідження. За результатами виконання кваліфікаційної роботи бакалавра була прийнята участь у студентській конференції факультету міжнародної економіки ОНЕУ, за результатами якої опублікована стаття:

Василенко О. Методи оцінки міжнародної конкурентоспроможності регіонів / Сучасний стан та перспективи розвитку економіки: матеріали наукової студентської конференції ОНЕУ (м. Одеса, 13 квітня 2021 р.). – Одеса. - 2021. (у друці).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 98 сторінок. Робота містить 10 таблиць та 27 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі кваліфікаційної роботи бакалавра «Теоретико-методичні основи дослідження конкурентоспроможності регіону» узагальнено визначення поняття міжнародної конкурентоспроможності регіону. Систематизовано фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність регіону та визначено методи оцінки міжнародної конкурентоспроможності регіону.

У другому розділі «Аналіз міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону» надана загальна характеристика Одеського регіону як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Проведено SWOT- та PESTEL – аналіз міжнародної конкурентоспроможності регіону. Проаналізований сучасний стан міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону. Побудована матриця конкурентного профілю та бакатокутник міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону.

У третьому розділі «Напрями удосконалення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону» визначені напрями такого удосконалення за рахунок інноваційної діяльності та удосконалення транспортно-логістичної інфраструктури регіону.

ВИСНОВКИ:

В кваліфікаційній роботі бакалавра був здійснений аналіз сучасної економічної літератури та періодичних джерел, який показав, що проблемі конкурентоспроможності регіону наразі приділяється достатньо уваги. Було узагальнено поняття конкурентоспроможності регіону, яке означає позицію регіону в міжнародному рейтингу за результатами реалізації його конкурентних переваг, зумовлених економічними, політичними, соціальними факторами, а також факторами інновацій. Ці фактори визначають позицію регіону в міжнародному рейтингу.

Були визначено, що фактори впливу на конкурентоспроможність регіону - це подія, процес, явище або стан певного об'єкту, що впливають на конкурентоспроможність регіону; фактори впливу на конкурентоспроможність регіону потрібно розглядати окремо по кожному різновиду конкурентоспроможності (соціальна, економічна, екологічна), кожний регіон має свої особливості та свої конкурентні переваги, що виділяють його з поміж інших регіонів. Конкурентоспроможність регіону – це позиція регіону у міжнародному рейтингу за результатами реалізації його конкурентних переваг, обумовлених економічними, політичними, соціальними факторами, а також факторами інновацій.

В роботі були систематизовані фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність та проаналізована так звана «піраміда» міжнародної конкурентоспроможності регіону.

Було визначено алгоритм оцінки міжнародної конкурентоспроможності регіону та обґрунтовано, що оцінювання рівня міжнародної конкурентоспроможності регіонів можливе на основі системи показників. Для цього запропоновано об'єднати показники оцінки в такі блоки:

- поточна конкурентоспроможність (група економічних та соціальних показників);
- стратегічна конкурентоспроможність (група інвестиційної привабливості).

На підставі аналізу, зробленого в кваліфікаційній роботі бакалавра, була надана загальна економічна характеристика Одеського регіону як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, а саме було визначено питому вагу ВРП

Одеського регіону в ВВП України. Так, у 2015 р. його частка становила 5,02% від ВВП України, однак вона зменшується, у 2019 р. частка становила 4,96%.

В роботі була проаналізована динаміка зовнішньоторговельних операцій Одеського регіону. Так, у 2020 р. експорт товарів становив 1360,6 млн. дол. США, імпорт – 2190,6 млн. дол. Порівняно з 2019 р. експорт зменшився на 1,7%, імпорт збільшився – на 15,0%. Негативне сальдо склало 830,0 млн. дол. (у 2019 р. сальдо негативне – 521,0 млн.дол. США).

Важливою тенденцією стала переорієнтація експорту товарів з країн Європи (зокрема країн ЄС) на країни Азії. Так, експорт в країни Азії протягом 2010-2018 років зріс майже вдвічі. З 370 млн. дол. у 2010 р. до 668,3 млн. дол. у 2018 р. У той час як експорт в країни Європи скоротився з 628, 9 млн. дол. у 2010 р. до 462,4 млн. дол. у 2018 р. Така ж ситуація простежується й з країнами СНД. Найвищі обсяги експорту товарів в цю групу країн були в 2008 р. – 600,5 млн. дол. Протягом 2009-2013 рр. у зв'язку з світовою економічною кризою обсяги експорту зменшилися майже вдвічі. У 2018 р. експорт товарів Одеського регіону в країни СНД складає лише 240,1 млн. дол.

Найбільше Одеський регіон імпортує товарів з країн Азії. Імпорт саме з цієї групи країн протягом 2017-2018 років практично вдвічі перевищує обсяги імпорту з будь-якої іншої групи країн.

Також в роботі був зроблений аналіз зовнішньої торгівлі послугами Одеського регіону. У 2020 р. експорт послуг становив 834,8 млн. дол. США, імпорт – 290,3 млн. дол. Порівняно із 2019 р. експорт збільшився на 2,2% (на 18,0 млн. дол.), імпорт збільшився – на 9,2% (24,4 млн. дол.)

У 2020 р. зовнішньоторговельні операції в сфері послуг проводилися із партнерами із 158 країн світу. Так, головним партнером Одеського регіону в експорті послуг є країни Європи, зокрема ЄС.

Особлива увага в роботі була присвячена залученню ПІІ в Одеський регіон. Так, станом на кінець 2020 р. ПІІ до Одеського регіону склали 120 млн. дол. Одеський регіон протягом досліджуваного періоду практично не здійснював ПІІ до інших економік світу. У, станом на кінець 2020 р. ПІІ з Одеського регіону склали 31,4 млн. дол. Переважна більшість інвестицій до Одеського регіону надійшла з країн ЄС – станом на кінець 2019 р. загальна сума склала 909,3 млн дол. Монако, Німеччина, Нідерланди, Велика Британія та Кіпр – п'ятірка основних країн-інвесторів

В роботі був наданий SWOT – аналіз внутрішнього середовища Одеського регіону за видами потенціалів та SWOT – аналіз зовнішнього середовища Одеського регіону. Також були визначені основні конкурентні переваги Одеського регіону та зроблений PESTEL-аналіз факторів зовнішнього впливу на конкурентоспроможність.

Також в роботі була надана оцінка міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону за зовнішньоекономічною відкритістю у 2016-2020 рр. Так, у 2018 році Одеський регіон характеризувався найвищим значенням інтегрального показника міжнародної конкурентоспроможності - 0,87275. У 2020 році він достатньо істотно зменшився та мав значення 0,68466.

Особливий наголос був зроблений на матриці конкурентного профілю Одеського регіону у 2019 році та побудові, на її основі, багатокутника міжнародної конкурентоспроможності. В розділі було визначено, що у 2019 році Одеський регіон має однаковий рівень міжнародної конкурентоспроможності з Миколаївським регіоном з загальною оцінкою у 40 балів.

На підставі дослідження напрямів удосконалення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону, було зроблено висновок, що транспортно-логістична інфраструктура і ступінь організації перевезень за зазначеним Індексом не відповідають зростаючим потребам суспільства та європейським стандартам якості надання транспортних послуг, внаслідок чого погіршується стан транспортної галузі регіону. Транспортно-логістична інфраструктура знижує вплив відстані між регіонами, забезпечує інтеграцію національного ринку та низьку вартість транспортування на ринки інших регіонів, є передумовою для доступу найменш розвинених населених пунктів до основних економічних процесів та послуг.

Оцінюючи динаміку показників Індексу ефективності логістики України, в розділі було відзначено позитивну тенденцію. У 2010 році за Індексом вона зайняла 102 місце серед більш ніж 160 країн, а вже у 2012 році – 66-е, у 2018 році також 66 місце.

Також в роботі було визначено, що Одеський регіон характеризується надзвичайно сприятливим транспортно-географічним положенням, що зумовило провідну роль транспорту у його розвитку. Транспортний комплекс є однією з пріоритетних сфер господарства, з його пов'язують економічне зростання як регіону, так і країни.

В роботі були проаналізовані складові транспортно-логістичної інфраструктури Одеського регіону. Було визначено, що питома морських портів Одеського регіону в перевезенні експортних вантажів у 2019 році становила 67,72%, а у 2020 р. 70,41% від загального обсягу експортних перевезень усіх портів України. Був зроблений висновок, що наразі саме морська інфраструктура Одеського регіону має достатньо високий рівень міжнародної конкурентоспроможності.

Також в роботі були зазначені заходи щодо підвищення конкурентної позиції транспортно-логістичної інфраструктури Одеського регіону.

Було визначено, що у сучасних умовах господарювання інновації є основою стрімкого та стабільного соціально-економічного розвитку регіонів. Їх

впровадження сприяє досягненню високого технологічного та конкурентоспроможного рівня як країни, так і окремих регіонів, видів економічної діяльності та підприємств за рахунок реалізації нових ідей, які мають наукову новизну та практичну значущість для активізації інноваційних процесів.

Був визначений вплив інноваційної діяльності на формування конкурентоспроможності. А також була проаналізована інноваційна діяльність підприємств Одеського регіону.

Для виявлення конкурентних переваг та обмежень перспективного розвитку інноваційної діяльності Одеського регіону в роботі був використаний SWOT-аналіз.

Також в роботі були визначені заходи щодо удосконалення інноваційної діяльності Одеського регіону в якості фактора підвищення його міжнародної конкурентоспроможності.

АНОТАЦІЯ

Василенко Олексій Євгенович, «Удосконалення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону»,
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра 6.05051 «Міжнародні економічні відносини» за освітньою програмою «Міжнародна економіка»
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2021 рік

Кваліфікаційна робота бакалавра складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження є міжнародна конкурентоспроможність Одеського регіону та напрями її удосконалення.

У роботі розглядаються теоретико-методичні основи дослідження міжнародної конкурентоспроможності регіону. Систематизовано фактори впливу на міжнародну конкурентоспроможність регіону та визначено методи оцінки міжнародної конкурентоспроможності регіону.

Надана загальна характеристика Одеського регіону як суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Проведено SWOT- та PESTEL – аналіз міжнародної конкурентоспроможності регіону. Проаналізований сучасний стан міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону. Побудована матриця конкурентного профілю Одеського регіону.

Визначені напрями удосконалення міжнародної конкурентоспроможності Одеського регіону за рахунок інноваційної діяльності та удосконалення транспортно-логістичної інфраструктури регіону.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність регіону; Одеський регіон; валовий регіональний продукт; експорт; імпорт; прямі іноземні інвестиції; SWOT- та PESTEL – аналіз; інтегральний показник міжнародної конкурентоспроможності регіону; матриця конкурентного профілю регіону; транспортно-логістична інфраструктура регіону; інноваційна діяльність регіону.

SUMMARY

Vasylenko Oleksiy Yevhenovych, "International competitiveness' improving of Odessa region", qualification work for a bachelor's degree
6.05051 "International Economic Relations"
under the educational program "International Economics"
Odessa National Economic University
Odessa, 2021

The bachelor's thesis consists of three sections. The object of the study is the international competitiveness of the Odessa region and areas for improvement.

The paper considers the theoretical and methodological foundations of the study of international competitiveness of the region. The factors influencing the international competitiveness of the region are systematized and the methods of assessing the international competitiveness of the region are determined.

The general characteristic of the Odessa region as the subject of foreign economic activity is given. SWOT and PESTEL analysis of the region's international competitiveness was conducted. The current state of international competitiveness of the Odessa region is analyzed. The matrix of a competitive profile of the Odessa region is constructed.

The directions of improvement of the international competitiveness of the Odessa region at the expense of innovative activity and improvement of a transport and logistic infrastructure of the region are defined.

Key words: international competitiveness of the region; Odessa region; gross regional product; export; imports; foreign direct investment; SWOT and PESTEL - analysis; an integrated indicator of the region's international competitiveness; matrix of competitive profile of the region; transport and logistics infrastructure of the region; innovative activity of the region.